

Arkadiusz Januchowski

Uzyskiwanie osobowości prawnej przez związki wyznaniowe i ich jednostki organizacyjne – zagadnienia wybrane

Wstęp

Jednym z podstawowych praw człowieka jest prawo do posiadania i realizowania przekonań religijnych. Przekonania religijne mogą być realizowane zarówno w aspekcie wewnętrznym, jak i zewnętrznym – wspólnie z innymi osobami¹. Grupy osób posiadających i realizujących takie same przekonania religijne można nazwać związkiem wyznaniowym² w znaczeniu socjologicznym. Luźne początkowo relacje między członkami związku wyznaniowego mogą przybrać sformalizowaną postać i doprowadzić do wykształcenia się struktur organizacyjnych, które pełnią zarówno funkcje wewnętrzne – w odniesieniu do członków związku wyznaniowego, jak i zewnętrzne – w stosunku do innych podmiotów, w tym przede wszystkim do państwa. Właśnie wspomniane relacje z innymi podmiotami oraz konieczność posiadania dóbr materialnych, niezbędnych do realizacji celów religijnych, skłaniają związki wyznaniowe do przybierania form organizacyjnych, w których mogłyby działać w państwowym porządku prawnym. Systemy prawne poszczególnych państw różnie rozwiązują możliwość uzyskania przez związki wyznaniowe osobowości

¹ P. Sztanis, [w:] *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 82 i nast.

² Szerzej na temat pojmowania związku wyznaniowego np. M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 1999, s. 13.

prawnej. Na potrzeby niniejszego artykułu można poprzestać na stwierdzeniu, że systemy te umożliwiają związkom wyznaniowym udział w państwowym porządku prawnym albo pod własną formą organizacyjną, albo pod formą organizacyjną specjalnie przewidzianą dla związków wyznaniowych przez prawo państwowe, albo też dają związkom wyznaniowym możliwość udziału w obrocie prawnym pod formą organizacyjną dostępną również dla innych podmiotów (np. spółki prawa handlowego, stowarzyszenia)³.

Polski ustawodawca przyjął generalną zasadę, że związki wyznaniowe po spełnieniu określonych warunków będą działały w obrocie prawnym pod własną formą organizacyjną. Dotyczy to zarówno związków wyznaniowych jako całości, jak i ich poszczególnych jednostek organizacyjnych, które również mogą uzyskać osobowość prawną w prawie polskim. Rozwiązania takie przewidują tzw. ustawy wyznaniowe, o których będzie mowa niżej. Związki wyznaniowe i ich osoby prawne utworzone w oparciu o regulacje przewidziane w tych ustawach należy uznać za związki wyznaniowe w znaczeniu prawnym. Fakt, że dla związków wyznaniowych została przewidziana możliwość udziału w polskim porządku prawnym pod własną formą organizacyjną, nie wyłącza możliwości działania przez związki wyznaniowe w innych formach przewidzianych przez prawo państwowe, np. stowarzyszenia czy spółki prawa handlowego. Należy jednak przyjąć, że w sytuacji, gdy związek wyznaniowy (w znaczeniu socjologicznym) przybierze inną formę prawną niż przewidziana w ustawach wyznaniowych, to z punktu widzenia prawa polskiego podmiot taki nie będzie traktowany jako związek wyznaniowy⁴. Od sytuacji, gdy związek wyznaniowy jako całość przybiera inną formę prawną niż przewidziana w ustawach wyznaniowych, należy odróżnić sytuację, gdy związek wyznaniowy w znaczeniu prawnym tworzy osoby prawne w formie dopuszczalnej również dla innych podmiotów (np. fundacje, spółki kapitałowe). Ustawy wyznaniowe przewidują tutaj niekiedy specyficzne rozwiązania (tak np. ustawa o stosunku państw do Kościoła katolickiego w odniesieniu do fundacji),

³ Por. M. Winiarczyk-Kossakowska, *Państwowe prawo wyznaniowe w praktyce administracyjnej*, Warszawa 1999, s. 23-25.

⁴ Np. nie będzie miał do niego zastosowania art. 109 ust. 3 pkt 2 ustawy z 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn.: Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.).

niekiedy zaś nie przewidują żadnych odstępstw od reguł ogólnych (np. spółek prawa handlowego). Jeszcze innym zagadnieniem jest możliwość uzyskania przez osoby prawne związków wyznaniowych statusu organizacji pożytku publicznego. Z przedstawionych wyżej, z konieczności skrótowych informacji widać, że problematyka uzyskiwania osobowości prawnej przez związki wyznaniowe i ich jednostki organizacyjne jest dosyć obszerna i skomplikowana; nie jest zatem możliwe jej wyczerpujące omówienie w ramach jednego artykułu. Dlatego też przedmiotem dalszych rozważań będzie jedynie uzyskiwanie osobowości prawnej przez związki wyznaniowe i ich jednostki organizacyjne na podstawie tzw. ustaw wyznaniowych.

Przez ustawy wyznaniowe należy rozumieć zarówno ustawę z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania⁵, w oparciu o przepisy której działa ok. 149 związków wyznaniowych⁶ (tzw. związki wyznaniowe zarejestrowane)⁷ oraz tzw. ustawy indywidualne regulujące sytuację prawną piętnastu związków wyznaniowych, z których trzy pochodzą z okresu II Rzeczypospolitej⁸, a pozostałe zostały uchwalone w latach 1989-1997⁹. Wśród związków wyznaniowych posiadających ustawy indywidualne sytuację prawną Kościoła katolickiego, oprócz ustawy indywidualnej¹⁰, reguluje również umowa międzynarodowa, jaką jest Konkordat¹¹. Z tego powodu analiza zagadnienia

⁵ Tekst jedn.: Dz.U. RP z 2005 r. Nr 231, poz. 1965.

⁶ <http://www.mswia.gov.pl/portals/pl/92/223/>.

⁷ Po wejściu w życie Konstytucji z 1997 r. pojawiły się w doktrynie poglądy kwestionujące zgodność z Konstytucją rejestrowania związków wyznaniowych w trybie administracyjnym, obecnie jednak zdecydowanie przeważa pogląd, że tryb rejestracyjny jest zgodny z Konstytucją (por. A. Januchowski, *Zagadnienia związane z interpretacją art. 25 ust. 4 i 5 Konstytucji RP*, Studia z prawa wyznaniowego, t. 10, Lublin 2007, s. 261 i nast. oraz wskazana tam szczegółowa literatura).

⁸ Chodzi tutaj o następujące związki wyznaniowe: Wschodni Kościół Staroobrzędowy nieposiadający hierarchii duchownej, Muzułmański Związek Religijny, Karaimski Związek Religijny.

⁹ Chodzi tutaj o następujące związki wyznaniowe: Kościół katolicki, Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, Kościół ewangelicko-augsburski, Kościół ewangelicko-reformowany, Kościół polskokatolicki, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego, Kościół Chrześcijan Baptystów, Kościół ewangelicko-metodystyczny, Kościół Starokatolicki Mariawitów, Kościół zielonoświątkowy, Kościół Katolicki Mariawitów oraz Gminy wyznaniowe żydowskie.

¹⁰ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. z 1989 r. Nr 29, poz. 154 z późn. zm.

¹¹ Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

zostanie przeprowadzona oddzielnie w stosunku do związków wyznaniowych działających w oparciu o przepisy ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, oddzielnie w stosunku do Kościoła katolickiego i oddzielnie w stosunku do pozostałych związków wyznaniowych posiadających ustawy indywidualne. Przed omówieniem regulacji prawnych zawartych w ustawach wyznaniowych należy jednak kilka słów poświęcić koncepcjom uzyskiwania osobowości prawnej w prawie polskim.

1. Koncepcja uzyskiwania osobowości prawnej w prawie polskim

W doktrynie prawa cywilnego wskazuje się, że ustawodawca, konstruując osoby prawne, może posłużyć się różnymi metodami prawno-technicznymi, z których zasadnicze znaczenie mają:

a) metoda ogólnego formułowania cech osób prawnych, polegająca na tym, że prawodawca uznaje za osobę prawną każdą jednostkę organizacyjną, która ma zespół cech generalnie przez niego określonych,

b) metoda normatywna (formalna), która polega na tym, że ustawodawca nie określa ogólnych cech, jakim muszą odpowiadać jednostki organizacyjne, aby miały przymiot osób prawnych, lecz wskazuje z nazwy typy lub indywidualne organizacje wyposażone w osobowość prawną¹².

Polski ustawodawca przyjął formalną metodę regulacji osobowości prawnej, co znalazło swój wyraz w treści art. 33 k.c.¹³ Tak więc, chcąc uzyskać odpowiedź na pytanie, czy konkretna jednostka organizacyjna posiada osobowość prawną, należy sięgnąć do przepisów ustawy, a nie analizować jej cechy. Przyjęcie metody formalnej nie przesądza jednak o tym, w jaki sposób poszczególne jednostki organizacyjne uzyskują osobowość prawną, gdyż to, stosownie do art. 35 k.c., regulują właściwe przepisy. W literaturze wskazuje się na trzy¹⁴, a niekiedy nawet na cztery¹⁵ modele tworzenia osób prawnych: normatywny – polegający na powo-

¹² Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 1997, s. 158-159.

¹³ Z. Radwański, *Prawo cywilne...*, s. 159; J. Frąckowiak, [w:], *System prawa prywatnego*, t. I: *Prawo cywilne – część ogólna*, s. 1014, Warszawa 2007.

¹⁴ J. Frąckowiak, [w:], *System prawa prywatnego*, t. I: *Prawo cywilne...*, s. 1051-1052.

¹⁵ M.Z. Król, *Osoby prawne prawa prywatnego*, referat wygłoszony na XXIV Międzynarodowym Kongresie Notariatu Łacińskiego, Meksyk 17-22 października 2004 r. – <http://www.krn.org.pl/?cmd=strony,33>

łaniu osoby prawnej na mocy ustawy lub rozporządzenia; koncesyjny – wymagający dla powstania osoby prawnej uzyskania zezwolenia właściwego organu państwowego; rejestracyjny – uzależniając powstanie osoby prawnej od wpisu do odpowiedniego rejestru osób prawnych; mieszany – łączący tryb koncesyjny z rejestrowym. W przypadku kościelnych osób prawnych nie występuje model koncesyjny ani koncesyjno-rejestrowy. Natomiast model normatywny, a w przypadku części osób prawnych również model rejestracyjny, wykazuje pewne swoiste cechy, które zostaną omówione w prezentacji poszczególnych uregulowań. W przypadku osób prawnych tworzonych w drodze aktu normatywnego zasadą jest, że osoba prawna powstaje z chwilą wejścia w życie aktu normatywnego (o ile sam akt normatywny nie stanowi inaczej). Natomiast w przypadku modelu rejestracyjnego jednostka organizacyjna uzyskuje osobowość prawną z chwilą wpisu do właściwego rejestru, chyba że przepis szczególnie stanowi inaczej (art. 37 § 1 k.c.).

Na proces tworzenia osoby prawnej składają się przynajmniej dwa rodzaje czynności. Pierwsza z nich jest czynnością prawną, która tworzy jednostkę organizacyjną i określa, w granicach dozwolonych w ustawie, jej strukturę organizacyjną, jak również nazwę i siedzibę¹⁶. Drugim rodzajem czynności są czynności związane z uzyskaniem osobowości prawnej, które mogą przebiegać wobec jednego z wyżej wskazanych modeli. Dopiero z chwilą uzyskania osobowości prawnej podmiot ten może być podmiotem praw i obowiązków o charakterze cywilnoprawnym.

W doktrynie¹⁷ wskazuje się na tradycyjny podział osób prawnych na osoby prawne prawa publicznego i osoby prawne prawa prywatnego. Za osoby prawne prawa publicznego należy uznać te, które wykazują powiązania majątkowe organizacyjne i funkcjonalne z państwem lub samorządem terytorialnym. Osoby prawne, które takich powiązań nie wykazują, są osobami prawnymi prawa prywatnego; do tego typu osób prawnych należy zaliczyć związki wyznaniowe.

¹⁶ W przypadku osób prawnych tworzonych w drodze wydania aktu normatywnego na ogół powstanie jednostki organizacyjnej i uzyskanie przez nią osobowości prawnej następuje jednocześnie. W tym wypadku zazwyczaj również konstrukcja osoby prawnej jest zbudowana z elementów określonych w samym akcie normatywnym.

¹⁷ M.Z. Król, *Osoby prawne...*; J. Frąckowiak, [w:] *System prawa prywatnego*, t. I: *Prawo cywilne...*, s. 1056-1070.

2. Związki wyznaniowe działające w oparciu o ustawę o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

W kwestii udziału związków wyznaniowych w obrocie cywilnoprawnym ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (dalej: u.g.w.s.w.) ustanawia ogólną regułę, że w sprawach majątkowych kościoły i inne związki wyznaniowe działają poprzez swoje osoby prawne (art. 28 ust. 1 u.g.w.s.w.). Osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych, ich organy, zakres kompetencji i sposób powoływania oraz reprezentacji określają statuty (prawo wewnętrzne – art. 28 ust. 2). Przepis ten wyraża wspomnianą na wstępie zasadę, że polski ustawodawca umożliwia związkom wyznaniowym udział w obrocie prawnym pod własną formą organizacyjną. Aby jednak udział taki stał się możliwy, związek wyznaniowy, który już przecież istnieje w znaczeniu socjologicznym, musi zostać zarejestrowany. Postępowanie rejestracyjne zostało uregulowane w dziale III ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Już sam tytuł tego działu „Rejestrowanie kościołów i innych związków wyznaniowych” (jak również dalsze przepisy) potwierdza zasadę, że związek wyznaniowy istnieje przed rejestracją, a z chwilą rejestracji następuje jedynie przekształcenie związku wyznaniowego w znaczeniu tylko socjologicznym w związek wyznaniowy w znaczeniu (również) prawnym.

Zarejestrowanie związku wyznaniowego wymaga złożenia ministrowi spraw wewnętrznych i administracji deklaracji o utworzeniu związku wyznaniowego i wniosku o wpis do rejestru (art. 30). Prawo do wniesienia wniosku przysługuje co najmniej 100 obywatelom polskim posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych (art. 31 ust. 1 u.g.w.s.w.). Wnioskodawcy są obowiązani złożyć listę zawierającą ich notarialnie poświadczone podpisy, potwierdzające treść wniosku i deklaracji o utworzeniu związku wyznaniowego, imię, nazwisko, datę urodzenia, miejsce zamieszkania oraz rodzaj, serię i numer dokumentu tożsamości oraz numer PESEL każdego z wnioskodawców (art. 31 ust. 2). Wnioskodawcy mogą wybrać spośród siebie co najmniej pięcioosobowy komitet założycielski reprezentujący ich w postępowaniu w sprawie o wpis do rejestru (art. 31 ust. 3)¹⁸.

¹⁸ Przepis art. 31 ust. 3 u.g.w.s.w. został dodany przez ustawę z dnia 30 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. z 2004 r. Nr 145,

Wniosek o wpis do rejestru powinien zawierać (art. 32 ust. 1 u.g.w.s.w.): 1) listę z podpisami wnioskodawców, 2) informacje o dotychczasowych formach życia religijnego i metodach działania związku wyznaniowego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, 3) informacje o podstawowych celach, źródłach i zasadach doktrynalnych, obrzędach religijnych, 4) adres siedziby związku wyznaniowego oraz dane osób wchodzących do kierowniczych organów wykonawczych, 5) statut. W przypadku wybrania komitetu założycielskiego wniosek powinien także zawierać podpisany przez wnioskodawców protokół z wyboru tego komitetu (art. 32 ust. 1a). Zgodnie z art. 32 ust. 2 u.g.w.s.w. statut powinien określać w szczególności: 1) nazwę związku wyznaniowego różną od nazw innych organizacji, 2) teren działania i siedzibę władz, 3) cele działalności oraz formy i zasady jej realizacji, 4) organy, sposób ich powoływania i odwoływania, zakres kompetencji oraz tryb podejmowania decyzji, 5) źródła finansowania, 6) tryb dokonywania zmian statutu, 7) sposób reprezentowania na zewnątrz oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, 8) sposób nabywania i utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków, 9) sposób powoływania, odwoływania oraz kompetencje duchownych, o ile związek wyznaniowy przewiduje tworzenie takich stanowisk, 10) sposób rozwiązania związku wyznaniowego i przeznaczenie pozostałego majątku. Stosownie do art. 32 ust. 3 u.g.w.s.w., jeżeli związek wyznaniowy przewiduje tworzenie jednostek organizacyjnych mających osobowość prawną, statut powinien określać ich nazwy, teren działania, siedziby, zakres uprawnień, zasady tworzenia, znoszenia i przekształcania tych jednostek, ich organy, zakres kompetencji, tryb podejmowania decyzji, sposób powoływania i odwoływania tych organów, sposób reprezentowania na zewnątrz oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także przeznaczenie majątku pozostałego po zakończeniu likwidacji osoby prawnej kościoła lub innego związku wyznaniowego. Jeżeli kościół lub inny związek wyznaniowy stanowi część organizacji o zasięgu międzynarodowym,

poz. 1534). Przyjąć należy, że w przypadku dokonania wyboru takiego komitetu decyzje ministra w przedmiocie rejestracji będą podlegały doręczeniu tylko osobom wchodzącym w jego skład. Jeżeli nie dokonano wyboru takiego komitetu, przedmiotowe decyzje należy doręczyć wszystkim wnioskodawcom, gdyż wszyscy wnioskodawcy są stronami postępowania – por. wyrok NSA w Warszawie z 14 listopada 2003 r., I SA 654/02 (LEX nr 157655).

w statucie powinny być określone zakres i formy wzajemnych stosunków (art. 32 ust. 4). Z art. 32 ust. 5 u.g.w.s.w. wynika, że związek wyznaniowy może tworzyć również jednostki organizacyjne bez osobowości prawnej. W takiej sytuacji w statucie powinny być również określone nazwy, zasady tworzenia, znoszenia i przekształcania tych jednostek.

Treść powyższych przepisów skłania do kilku refleksji natury ogólnej. Można zauważyć pewną sprzeczność pomiędzy przepisami ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, która przyznaje prawo zgłoszenia wniosku o wpis do rejestru związku wyznaniowego jedynie co najmniej 100 obywatelom polskim posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych, a przepisami Konstytucji, która prawo do wolności religijnej przyznaje każdemu (art. 53 ust. 1). Z drugiej jednak strony ustawa nie wymaga, aby wnioskodawcy byli wyznawcami religii propagowanej przez dany związek wyznaniowy ani też, aby liczebność członków związku wyznaniowego utrzymywała się na poziomie co najmniej 100 osób, co pozwala na stosunkowo łatwe obejście wymogów ustawowych związanych z rejestracją¹⁹. Należy również zauważyć, iż ustawodawca odróżnia wymóg zamieszczenia w treści wniosku o wpis informacji o dotychczasowych formach życia religijnego i metodach działania związku wyznaniowego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 32 ust. 1 pkt 2) od złożenia deklaracji o utworzeniu związku wyznaniowego (art. 30), której treść powinna być zaakceptowana przez wszystkich wnioskodawców (art. 31 ust. 2). Jest to rozróżnienie celowe i w pełni zrozumiałe. Na ogół bowiem związki wyznaniowe (w znaczeniu socjologicznym) istnieją na długo przed podpisaniem deklaracji, o której mowa w art. 30. Deklaracja taka nie tworzy więc związku wyznaniowego w znaczeniu socjologicznym, a jedynie jest pierwszym etapem związanym z uzyskaniem przez związek wyznaniowy w znaczeniu socjologicznym osobowości prawnej. Jest to zarazem warunek konieczny uzyskania wpisu do rejestru.

Z chwilą złożenia wniosku o wpis rozpoczyna się postępowanie rejestracyjne. W trakcie postępowania organ rejestrowy może żądać od wnioskodawców wyjaśnień treści wniosku w zakresie określonym w art. 32

¹⁹ M. Winiarczyk-Kossakowska, *Państwowe prawo wyznaniowe...*, s. 40.

u.g.w.s.w. oraz zwracać się do odpowiednich organów państwowych o sprawdzenie prawdziwości zawartych we wniosku danych (art. 33 ust. 1). W razie stwierdzenia braków lub uchybień w treści wniosku w zakresie określonym w art. 32, organ wyznacza dwumiesięczny termin do ich uzupełnienia, a po upływie tego terminu (w przypadku nieusunięcia braków i uchybień) wydaje decyzję o odmowie wpisu do rejestru (art. 33 ust. 2). Podstawą odmowy wpisu są również postanowienia wniosku pozostające w sprzeczności z przepisami ustaw chroniącymi bezpieczeństwo i porządek publiczny, zdrowie, moralność publiczną, władzę rodzicielską albo podstawowe prawa i wolności innych osób (art. 33 ust. 3)²⁰. Decyzja o odmowie wpisu powinna być wydana w ciągu 3 miesięcy od wszczęcia postępowania administracyjnego, a jej zgodność z prawem może być skontrolowana przez sąd administracyjny (art. 33 ust. 4).

Jeżeli nie zachodzą wskazane wyżej przesłanki negatywne, organ rejestrowy w ciągu 3 miesięcy od dnia złożenia deklaracji i wniosku o wpis wydaje decyzję o wpisie do rejestru (art. 34 ust. 1). Z chwilą wpisu do rejestru związek wyznaniowy uzyskuje jako całość osobowość prawną (art. 34 ust. 2). Taka sama zasada obowiązuje w przypadku jednostek organizacyjnych związku wyznaniowego posiadających osobowość prawną (art. 34 ust. 3 w zw. z art. 32 ust. 3). Zmiany statutu związku wyznaniowego wpisanego do rejestru dokonuje się w trybie obowiązującym przy jego rejestrowaniu (art. 35 ust. 1).

W świetle przedstawionych wyżej przepisów nie budzi wątpliwości, że konstytucyjne znaczenie dla uzyskania przez związek wyznaniowy lub jego jednostki organizacyjne osobowości prawnej ma dokonanie wpisu do rejestru, a nie jedynie wydanie decyzji o dokonaniu takiego wpisu. W decyzji zarządzającej wpis podaje się co prawda nazwy poszczególnych punktów rejestru oraz treść wpisów do tych punktów (§ 6 ust. 1 i 2 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 1999 r. w sprawie rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych)²¹, jednakże dane podlegające wpisowi wpisuje się w księgach rejestrowych (§ 3 cyt. rozporządzenia) i dopiero dokonanie wpisu

²⁰ Oczywiście wpisana do rejestru związków wyznaniowych nie może zostać również organizacja tworzona w innym celu niż religijny (por. wyrok NSA z 23 stycznia 1998 r., I SA 1065/97, ONSA 1998, z. 4, poz. 135).

²¹ Dz.U. z 1999 r. Nr 38, poz. 374.

w tych księgach, a nie wydanie decyzji zarządzającej wpis, ma znaczenie konstytutywne dla uzyskania osobowości prawnej. Tak więc dowodem uzyskania osobowości prawnej przez związek wyznaniowy (jego jednostki organizacyjne) nie będzie decyzja zarządzająca wpis, ale odpisy i wyciągi z rejestru wydane w trybie § 10 ust. 3 i 4 cyt. rozporządzenia.

3. Kościół katolicki

O osobowości prawnej Kościoła katolickiego można mówić w trzech kategoriach²²: 1) osobowości prawnej Stolicy Apostolskiej, jako reprezentacji Kościoła katolickiego w stosunkach międzynarodowych, 2) osobowości prawnej Kościoła katolickiego w danym kraju oraz 3) osobowości cywilnoprawnej kościelnych jednostek organizacyjnych. W niniejszym artykule, z uwagi na jego tematykę, przedmiotem rozważań będzie jedynie osobowość cywilnoprawna kościelnych jednostek organizacyjnych²³.

W mojej ocenie właściwa wykładnia obecnie obowiązujących przepisów dotyczących osobowości prawnej kościelnych jednostek organizacyjnych wymaga odrębnego rozważania stanu prawnego sprzed wejścia w życie Konkordatu i po jego wejściu w życie.

W okresie PRL-u osobowość prawna jednostek organizacyjnych Kościoła katolickiego nie była uregulowana w sposób wyraźny. Doktryna i orzecznictwo sądowe rekonstruowały ją jedynie na podstawie fragmentarycznych regulacji zawartych w różnego rodzaju aktach prawnych²⁴. Sporna była też kwestia, czy kościelne jednostki organizacyjne, które osobowość prawną uzyskały w czasie obowiązywania Konkordatu z 1925 r. zachowały ją również po uznaniu go za nieobowiązujący przez władze

²² Wyróżnienie za J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2000, s. 104.

²³ Na temat różnych aspektów podmiotowości prawnej Kościoła z punktu widzenia prawa kanonicznego i teologii np. R. Sobąński, *Kościół jako podmiot prawa*, Warszawa 1983.

²⁴ Na ten temat np.: J. Krukowski, *Osobowość cywilnoprawna Kościoła katolickiego w Polsce (1918-1980)*, Rocznik Nauk Społecznych 1981, t. IX, s. 253-272; A. Różmarynowicz, *W sprawie statusu prawnego Kościoła Katolickiego w PRL*, Pałestra 1987, nr 2, s. 3-16 z krytycznymi uwagami J. Osuchowskiego, *Niektóre problemy dotyczące statusu prawnego Kościoła rzymskokatolickiego w PRL*, Państwo i Prawo 1988, nr 3, s. 102-112.

państwowe²⁵. Brak kompleksowej regulacji prawnej dotyczącej Kościoła katolickiego był niewątpliwie elementem walki władz komunistycznych z religią. Sytuacja uległa zmianie w obliczu zachodzących przemian demokratycznych. Ich wyrazem było uchwalenie ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (obecnie Rzeczypospolitej Polskiej). Ustawa ta uregulowała również osobowość prawną kościelnych jednostek organizacyjnych, przy czym w tym zakresie można wyróżnić regulację „na przyszłość” dotyczącą uzyskiwania osobowości prawnej przez nowo tworzone jednostki organizacyjne oraz regulację dotyczącą tych jednostek organizacyjnych, które już istniały w chwili wejścia w życie tej ustawy (art. 72).

Zgodnie z art. 72 ust. 1 ustawy dowodem posiadania osobowości prawnej przez istniejące w dniu jej wejścia w życie osoby prawne jest wymienienie ich w: ostatnim wydanym drukiem przez diecezję lub archidiecezję przed wejściem w życie ustawy wykazie jednostek kościelnych i duchowieństwa (schematyzmie diecezjalnym – pkt 1); ankiecie statystycznej zakonu lub prowincji zakonnej, złożonej według stanu na dzień 31 grudnia 1988 r. Urzędowi do Spraw Wyznań (pkt 2); decyzjach o niezgłoszeniu zastrzeżeń przeciwko utworzeniu parafii, wydanych na podstawie art. 1 i 2 dekretu z dnia 31 grudnia 1956 r. o organizowaniu i obsadzeniu stanowisk kościelnych (Dz.U. z 1957 r. Nr 1, poz. 6, pkt 3). Stosownie do art. 72 ust. 2, w przypadkach gdy osoba prawna nie jest wykazana w dokumentach, o których mowa w ust. 1, władza kościelna nadesła, w terminie 6 miesięcy²⁶ od dnia wejścia w życie ustawy, ich wykaz organom administracji państwowej, wymienionym w art. 13 ust. 2.

Liberalne potraktowanie kwestii osobowości prawnej w stosunku do tych osób prawnych, które już istniały w chwili wejścia w życie ustawy, jest zrozumiałe, jeśli weźmie się pod uwagę kontekst polityczny, w którym ustawa o stosunku państwa do Kościoła katolickiego została uchwalona. Z punktu widzenia bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego nie jest to

²⁵ Orzeczenie SN z 18 kwietnia 1963 r., I CR 223/63, z głosem S. Grzybowskięgo (OSPika 1965, nr 1, s. 10 i nast.).

²⁶ W literaturze został wyrażony pogląd, że termin, o którym mowa w tym przepisie, ma jedynie instrukcyjny charakter – B. Rakoczy, *Komentarz do ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Oficyna 2008, teza 3 do art. 72.

jednak rozwiązanie zbyt trafne. Wykazywanie osobowości prawnej za pomocą dokumentów wymienionych w art. 72 ust. 1 może być w praktyce dosyć kłopotliwe (w szczególności decyzje administracyjne mogą pochodzić sprzed kilkudziesięciu lat). Ponadto nie jest jasne, czy do osób prawnych, o których mowa w art. 72 ust. 1, znajduje zastosowanie art. 13 ust. 4 ustawy, dotyczący obowiązku powiadamiania władz państwowych o zmianie nazwy, siedziby, podziale i połączeniu kościelnych osób prawnych. Systematyka art. 13 wskazuje raczej na to, że dotyczy on tylko nowo tworzonych osób prawnych. Ustawa nie reguluje też momentu uzyskania osobowości prawnej przez osoby prawne, których dotyczy art. 72 ust. 1, co nie jest bez znaczenia chociażby z uwagi na możliwość uzyskania przez kościelne osoby prawne własności nieruchomości w drodze zasiedzenia. Art. 72 nie odsyła również do katalogu osób prawnych zawartego w art. 7 i 8 ustawy, co może skłaniać do przyjęcia poglądu, że osobowość prawną posiadają również inne niż wymienione w art. 7 i 8 ustawy rodzaje kościelnych osób prawnych, o ile oczywiście istniały w dniu wejścia w życie ustawy i ich osobowość mogła zostać wykazana dokumentami, o których mowa w art. 72 ust. 1. Podobne problemy dotyczą osób prawnych, o których mowa w art. 72 ust. 2. W szczególności posługiwanie się w tym przepisie terminem osoba prawna (a nie kościelna jednostka organizacyjna, jak w art. 13 ust. 1) oraz odesłanie jedynie do art. 13 ust. 2, a nie całego art. 13, przemawia za stanowiskiem, że powiadomienie organów państwowych nie miało konstytutywnego znaczenia dla uzyskania osobowości prawnej na gruncie prawa polskiego przez osoby prawne, których dotyczy art. 72 ust. 2. Wobec powyższych rozwiązań legislacyjnych można postawić pytanie, w jakim momencie osoby prawne, o których mowa w art. 72, uzyskały osobowość prawną? Z art. 37 § 1 k.c. wynika, że jednostki organizacyjne uzyskują osobowość prawną z chwilą ich wpisu do właściwego rejestru, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Osoby prawne objęte regulacją przepisu art. 72 ust. 1 nie podlegają wpisowi do żadnego rejestru osób prawnych, żaden też przepis nie zawiera regulacji co do momentu uzyskania przez nie osobowości prawnej. W przypadku osób prawnych, których dotyczy art. 72 ust. 2, za wpis do rejestru można by w drodze ostrożnej analogii uznać nadesłanie ich wykazu właściwym organom administracji państwowej, jednakże odesłanie w art. 72 ust. 2 jedynie do art. 13 ust. 2 z wy-

rażnym pominięciem art. 13 ust. 1 stoi na przeszkodzie przyjęciu, że momentem uzyskania osobowości prawnej jest chwila tego powiadomienia. Wydaje się, że wobec braku regulacji prawnej w tym zakresie należy przyjąć, że momentem uzyskania osobowości prawnej przez osoby prawne, o których mowa w art. 72, jest chwila pojawienia się ich w obrocie prawnym, która w praktyce najczęściej była zbieżna z uzyskaniem przez nie osobowości prawnej na gruncie prawa kanonicznego. Jeżeli zaś chodzi o osoby prawne, które powstały w okresie obowiązywania Konkordatu z 1925 r., problem ten należy rozwiązać w oparciu o przepisy obowiązujące w chwili ich powstania. Za takim stanowiskiem przemawia взгляд na bezpieczeństwo obrotu prawnego.

Art. 72 ustawy wskazywał rodzaje kościelnych osób prawnych istniejących w chwili wejścia ustawy w życie, które posiadają osobowość prawną na gruncie prawa polskiego. Oprócz tego ustawa stwierdzała, że osobowość taką posiadają także niektóre osoby prawne określone nazwą indywidualną. Art. 6 ust. 1 stwierdzał, że osobą prawną jest Konferencja Episkopatu Polski; natomiast stosownie do art. 9 ust. 1 pkt 1-6 osobami prawnymi są również: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie, Papieski Wydział Teologiczny w Poznaniu, Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie oraz jego dwie sekcje: św. Jana Chrzyciela i św. Andrzeja Boboli „Bobolanum”, Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego w Krakowie.

Jak wyżej wspomniano, ustawa o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego zawiera też regulację osobowości prawnej, którą można określić jako regulację na przyszłość, dotyczy bowiem tych kościelnych jednostek organizacyjnych, które powstały po wejściu w życie ustawy. Ustawa przewiduje dwa tryby uzyskiwania osobowości prawnej na gruncie prawa polskiego przez jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego: tryb powiadomienia właściwego organu administracyjnego oraz uzyskanie osobowości prawnej w drodze rozporządzenia. Nawiązując do podanych na wstępie sposobów uzyskiwania osobowości prawnej, można generalnie uznać, że powiadomienie wykazuje wspólne cechy z uzyskiwaniem osobowości prawnej w drodze rejestracji z tą jednak różnicą, że organ administracyjny nie wpisuje osób prawnych związku wyznaniowego do żadnego rejestru, a ogranicza się do przyjęcia powiadomienia o utworzeniu

osoby prawnej, można więc tutaj mówić o modelu (trybie) *quasi*-rejestrycyjnym. Z kolei swoistą cechą normatywnego modelu uzyskiwania osobowości prawnej w odniesieniu do kościelnych jednostek organizacyjnych jest to, że jednostki takie istnieją już przed wydaniem aktu normatywnego, a akt normatywny nie określa również ich struktury organizacyjnej.

W trybie powiadomienia osobowość prawną mogą uzyskać terytorialne jednostki organizacyjne Kościoła wskazane w art. 7 ust. 1) (metropolie, archidiecezje, diecezje, administratury apostolskie, parafie), jednostki organizacyjne wskazane w art. 7 ust. 2 (kościół rektoralne, Caritas Polska, Caritas diecezji, Papieskie Dzieła Misyjne) oraz personalne jednostki organizacyjne Kościoła wskazane w art. 8 ust. 1 (Ordynariat Polowy, kapituły, parafie personalne, Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonnych Męskich, Konferencja Wyższych Przełożonych Zakonnych Żeńskich, instytuty życia konsekrowanego oraz stowarzyszenia życia apostolskiego, prowincje zakonów, opactwa, klasztory niezależne, domy zakonne, wyższe i niższe seminaria duchowne diecezjalne, wyższe i niższe seminaria duchowne zakonne, jeżeli, w myśl przepisów danego zakonu, mają charakter samoistny). Ponadto osobowość prawną w trybie powiadomienia mogą uzyskać kościelne instytuty naukowe i dydaktyczno-naukowe kanonicznie erygowane (art. 9 ust. 1 pkt 7).

Stosownie do art. 13 ust. 1 jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 7 i 8 oraz art. 9 ust. 1 pkt 7, nabywają osobowość prawną z chwilą powiadomienia właściwego organu administracji państwowej o ich utworzeniu przez władzę kościelną, jeżeli ratyfikowane umowy nie stanowią inaczej. Organem właściwym do przyjęcia powiadomienia jest w stosunku do poszczególnych osób prawnych minister właściwy do spraw wyznań religijnych albo wojewoda (art. 13 ust. 2). Powiadomienie takie powinno zawierać: nazwę kościelnej osoby prawnej, jej siedzibę, a w odniesieniu do osób o zasięgu terytorialnym nadto granice terenu jej działania (art. 13 ust. 3). Władza kościelna jest obowiązana powiadomić właściwy organ administracji państwowej również o zmianach dotyczących nazwy i siedziby kościelnej osoby prawnej oraz zmianie jej granic, połączeniu, podziale i zniesieniu kościelnej osoby prawnej (art. 13 ust. 4). Odpis powiadomienia, o którym mowa w art. 13 ust. 3 i 4, z umieszczonym na nim potwierdzeniem odbioru jest dowodem uzyskania osobowości prawnej.

W świetle regulacji zawartej w art. 13 nie budzi wątpliwości, że wskazane w art. 7 i 8 oraz art. 9 ust. 1 pkt 7 kościelne jednostki organizacyjne uzyskiwały osobowość prawną na gruncie prawa polskiego dopiero z chwilą powiadomienia właściwego organu państwowego; powiadomienie takie miało zatem charakter konstytutywny. Z oczywistych względów uzyskanie przez kościelne jednostki organizacyjne osobowości prawnej w rozumieniu prawa polskiego było późniejsze niż uzyskanie osobowości prawnej na gruncie prawa kanonicznego. W czasie między uzyskaniem osobowości prawnej na gruncie prawa kanonicznego a jej uzyskaniem na gruncie prawa polskiego te jednostki organizacyjne nie mogły zatem nabywać jakichkolwiek praw majątkowych, ze skutkiem w polskim porządku prawnym.

Jak wyżej wspomniano, drugą możliwością uzyskania przez kościelne jednostki organizacyjne osobowości prawnej było jej nadanie w drodze rozporządzenia Ministra – Kierownika Urzędu do Spraw Wyznań²⁷. Stosownie do art. 10 ustawy uzyskanie osobowości prawnej w tym trybie dotyczy innych jednostek organizacyjnych niż wskazane w art. 7 ust. 1 i art. 8 ust. 1 ustawy. Nabycie osobowości prawnej w tym trybie następuje z chwilą wejścia w życie rozporządzenia, a więc z reguły po upływie dwóch tygodni od dnia jego ogłoszenia w Dzienniku Ustaw²⁸.

Podsumowując tę część rozważań, należy zatem stwierdzić, że przepisy ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego nie budziły wątpliwości zarówno co do tego, jakie jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego mogą uzyskać osobowość prawną w każdym z przewidzianych w niej trybów oraz w którym momencie osobowość tę uzyskują. W tym miejscu należy się zatem zastanowić, czy wejście w życie Konkordatu²⁹ spowodowało w tym przedmiocie zmiany.

Stosownie do art. 4 ust. 2 Konkordatu Rzeczpospolita Polska uznaje również osobowość prawną wszystkich instytucji kościelnych terytorial-

²⁷ Obecnie ministra spraw wewnętrznych i administracji.

²⁸ Nadto organizacje katolickie mogły uzyskać osobowość prawną z mocy art. 35 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła na podstawie ustawy – Prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn.: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.), a fundacje zakładane przez kościelne osoby prawne na podstawie ustawy o fundacjach (tekst jedn.: Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 ze zm.).

²⁹ Dz.U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

nych i personalnych, które uzyskały taką osobowość na podstawie przepisów prawa kanonicznego. Władza kościelna dokonuje stosownego powiadomienia kompetentnych organów państwowych. Zgodnie natomiast z art. 4 ust. 3 Konkordatu inne instytucje kościelne mogą na wniosek władzy kościelnej uzyskać osobowość prawną na podstawie prawa polskiego.

Po wejściu w życie Konkordatu Stolica Apostolska podjęła decyzję o powołaniu Kościelnej Komisji Konkordatowej, której kompetencje obejmowały wprowadzenie w życie przepisów konkordatowych i podejmowanie problemów związanych z relacjami Kościół – Państwo. W odpowiedzi na powstanie Komisji Kościelnej władze polskie powołały Rządową Komisję Konkordatową. Efektem prac obu komisji było m.in. uzgodnienie dwóch instrukcji dotyczących uzyskiwania osobowości prawnej przez instytucje kościelne³⁰. Chodzi tutaj o instrukcję z dnia 13 marca 2000 r. dotyczącą sposobu powiadamiania organów państwowych o uzyskaniu osobowości prawnej przez terytorialne i personalne instytucje kościelne (art. 4 ust. 2 Konkordatu) oraz instrukcję z dnia 15 czerwca 2000 r. dotyczącą zakresu i sposobu uzyskania osobowości prawnej przez instytucje kościelne na podstawie prawa polskiego. Instrukcje te zostały wydane jako Akta Konferencji Episkopatu Polski³¹. Tekst tych instrukcji zostanie uwzględniony przy omawianiu poszczególnych zagadnień. Już w tym miejscu należy jednak podkreślić, że instrukcje te w żadnym razie nie mogą być uznane za źródła prawa powszechnie obowiązującego, gdyż źródła takie muszą wynikać z Konstytucji³². Instrukcje te nie mogą być również uznane za powszechnie obowiązującą wykładnię art. 4 ust. 2 i art. 4 ust. 3 Konkordatu, gdyż żaden przepis komisjom konkordatowym kompetencji takich nie przyznaje.

Treść art. 4 ust. 2 Konkordatu rodzi szereg problemów interpretacyjnych: problematyczny jest bowiem zarówno zakres kościelnych osób prawnych, których dotyczy ten przepis, jak i chwila uzyskania przez nie

³⁰ Por. W. Adamczewski, *Prace komisji konkordatowych*, [w:] *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego – Materiały I Ogólnopolskiego Sympozjum Prawa Wyznaniowego*, Lublin 2004, s. 335-346.

³¹ Tom 4 i 5 z 2000 r.

³² P. Stanisławski, *Źródła prawa wyznaniowego*, [w:] *Prawo wyznaniowe w systemie...*, s. 303-333.

osobowości prawnej – w szczególności, czy powiadomienie, o którym mowa w tym przepisie, ma charakter deklaratoryjny, czy konstytutywny.

Przechodząc do pierwszego ze wskazanych problemów, zauważyć należy, że w literaturze wskazuje się, iż obecnie osobowość prawną w trybie powiadomienia mogą uzyskać także inne kościelne jednostki organizacyjne (terytorialne i personalne) niż wymienione w art. 7 i 8 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego³³. Z uwagi na materialno-prawny charakter art. 4 ust. 2 należy jednak przyjąć, że dotyczyć on może jedynie tych instytucji kościelnych, które osobowość prawną w prawie kanonicznym uzyskały po wejściu w życie Konkordatu³⁴. Te kościelne osoby prawne, które kanoniczną osobowość prawną uzyskały przed wejściem w życie Konkordatu, a nie miał do nich zastosowania art. 13 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła, również obecnie będą mogły ją uzyskać jedynie w trybie art. 10 tej ustawy.

Dalej zatrzymać należy się nad pojęciem kościelnych osób prawnych o charakterze terytorialnym oraz personalnym, a także nad pojęciem „uzyskania osobowości prawnej na podstawie przepisów prawa kanonicznego”.

³³ J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, s. 110, Warszawa 2000. Pogląd ten budzi jednak pewne zastrzeżenia. Z art. 7 Konstytucji wynika, że organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa. Art. 35 k.c. stanowi zaś, że powstanie osób prawnych określają właściwe przepisy, przez co można rozumieć jedynie przepisy prawa powszechnie obowiązującego wskazane w Konstytucji (szerzej na ten temat w dalszej części artykułu); art. 25 ust. 4 i 5 Konstytucji oraz art. 8 u.g.w.s.w. gwarantują zaś, że sytuację prawną związków wyznaniowych regulują przepisy rangi ustawowej. Z Konkordatu ani z ustawy nie wynika jednak, jaka władza kościelna miałaby dokonywać powiadomienia i do jakiego organu państwowego powiadomienie takie miałoby być kierowane. Wydaje się zatem, że w przypadku instytucji kościelnych (jednostek organizacyjnych) o charakterze terytorialnym lub personalnym, które nie zostały wymienione w art. 7 i 8 ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego, mamy do czynienia z klasyczną luką konstrukcyjną systemu prawnego; art. 4 ust. 2 Konkordatu przyznaje tym instytucjom prawo do uzyskania osobowości prawnej na gruncie prawa polskiego, żaden jednak przepis nie umożliwi skorzystania z tego prawa. Podstawą prawną wskazania organów powiadamiających i odbierających powiadomienie nie może być instrukcja z 13 marca 2000 r., gdyż nie stanowi ona źródła prawa (na temat luki konstrukcyjnej S. Wrótkowska, [w:] S. Wrótkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 1997, s. 185).

³⁴ J. Krukowski, *Polskie...*, s. 112.

W kodeksie prawa kanonicznego nie ma jakiegos ogólnego przepisu, który pozwoliłby zakwalifikować każdą osobę prawną jako terytorialną lub personalną. W rozdziale dotyczącym osób prawnych kodeks stosuje bowiem jedynie podział osób prawnych na zespoły osób albo zespoły rzeczy (kan. 115 § 1) oraz krzyżujący się z nim podział na osoby prawne publiczne i prywatne (kan. 116 § 1). Jedynie w szczególnych przepisach KPK ustawodawca kościelny niekiedy stanowi, że określona osoba prawna może mieć charakter terytorialny lub personalny (np. kan. 518 dotyczący parafii). W literaturze prawa wyznaniowego³⁵ wskazuje się, że osobami prawnymi o charakterze terytorialnym są te, w odniesieniu do których przynależność wiąże się z zamieszkiwaniem na określonym terytorium, a osobami o charakterze personalnym te, w wypadku których przynależność wiąże się z przynależnością do określonej grupy ludzi. Należy się zatem zastanowić, czy mogą istnieć kanoniczne osoby prawne, które nie mają ani terytorialnego, ani personalnego charakteru. Przyjmując wskazane wyżej kryterium, na wskazane pytanie należałoby udzielić odpowiedzi raczej negatywnej, aczkolwiek sprawa nie jest zupełnie oczywista. Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego jako osoby prawne wymienia np. rektoraty (art. 7 ust. 2 pkt 1), nie zaliczając ich ani do terytorialnych, ani personalnych osób prawnych. W literaturze jednak niektórzy autorzy zaliczają rektoraty do osób prawnych o mieszanym terytorialno-personalnym charakterze³⁶. Znamienne, że również Konferencja Episkopatu Polski przewidziała w instrukcji z 13 marca 2000 r., że osobowość prawną w trybie powiadomienia, na podstawie art. 4 ust. 2 Konkordatu, mogą uzyskać również rektoraty. Pytanie, czy do takich osób prawnych (o mieszanym charakterze) nie należałoby zaliczyć również np. publicznych stowarzyszeń wiernych. Przynależność do nich może mieć bowiem charakter zarówno personalny (kan. 298 § 1), jak i terytorialny (kan. 312). Kwestia pozostaje otwarta.

Przechodząc do analizy pojęcia „uzyskania osobowości prawnej na podstawie prawa kanonicznego” należy odwołać się przede wszystkim

³⁵ Tamże, s. 109.

³⁶ W. W n u k, *Osoby prawne Kościoła katolickiego jako podmioty uprawnione do uzyskania statusu organizacji pożytku publicznego*, Studia z prawa wyznaniowego 2007, t. 10, s. 355.

do odpowiednich przepisów kodeksu prawa kanonicznego. Stosownie do kan. 114 § 1 osoby prawne są ustanowione albo na mocy samego prawa, albo przez specjalne przyznanie kompetentnej władzy wydane w formie dekretu. Kan. 116 § 2 stanowi natomiast, że osoby prawne publiczne otrzymują tę osobowość mocą samego prawa, bądź specjalnym dekretem kompetentnej władzy, przyznającym ją wyraźnie; osoby prawne prywatne otrzymują tę osobowość tylko specjalnym dekretem kompetentnej władzy, przyznającym wyraźnie tę osobowość. Znamienne jest, że Konkordat w art. 4 ust. 2 mówi o osobach prawnych, które osobowość taką **uzyskały na podstawie prawa kanonicznego**, a nie jedynie o tych, które ją posiadają **z mocy prawa kanonicznego**. Prowadzi to, moim zdaniem, do wniosku, że art. 4 ust. 2 obejmuje również te kanoniczne osoby prawne, które osobowość taką uzyskały poprzez jej przyznanie specjalnym dekretem, jest bowiem oczywiste, że dekret taki jest wydawany na podstawie prawa kanonicznego. Przepis ten obejmowałby więc np. publiczne stowarzyszenia wiernych, które otrzymują osobowość prawną na mocy samego dekretu erekcyjnego (kan. 313). W literaturze wyrażony został jednak pogląd, że art. 4 ust. 2 obejmuje tylko te osoby prawne, które posiadają ją na mocy samego prawa kanonicznego, a nie z nadania przez kompetentną władzę kościelną³⁷. Wydaje się, że stanowisko, iż art. 4 ust. 2 Konkordatu obejmuje tylko te instytucje kościelne, które osobowość taką posiadają z mocy samego prawa, zostało przyjęte również we wspomnianych instrukcjach.

³⁷ Ks. St. D u b i e l, *Uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w Polsce*, s. 111. W stanowisku tego autora można jednak zauważyć pewną niekonsekwencję, dalej pisze on bowiem, że te instytucje kościelne, które w świetle ustawodawstwa kanonicznego nie otrzymują automatycznie osobowości prawnej wraz z ich ustanowieniem, lecz na mocy osobnego nadania kompetentnej władzy kościelnej, muszą się o nią ubiegać u władz państwowych. Zauważyć jednak należy, że automatyczne uzyskanie osobowości prawnej (tj. z chwilą erygowania danego podmiotu) może nastąpić zarówno z mocy samego prawa (np. kan. 515 § 3 dotyczący parafii), jak i z mocy dekretu erekcyjnego, gdy prawo kanoniczne skutek taki wiąże z samym wydaniem dekretu (np. powoływany już kan. 313 dotyczący publicznych stowarzyszeń wiernych).

Wydaje się, że za ograniczeniem art. 4 ust. 2 do instytucji kościelnych, które posiadają osobowość prawną z mocy prawa kanonicznego, opowiadają się również W. G ó r a l s k i i W. A d a m c z e w s k i, *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską z 28 lipca 1993 roku*, Płock 1994, s. 31-34; poglądy wskazanych autorów zostały jednak wyrażone w sposób bardzo lakoniczny.

Przemawia za tym przede wszystkim zaliczenie publicznych stowarzyszeń wiernych do instytucji, które osobowość prawną uzyskują na podstawie art. 4 ust. 3 Konkordatu. Zauważyć jednak należy, że do instytucji, które uzyskują osobowość w trybie art. 4 ust. 2 Konkordatu, instrukcja z dnia 13 marca 2000 r. zalicza również kapituły, mimo że żaden przepis prawa kanonicznego kapitułom osobowości prawnej wyraźnie nie przyznaje. Doktryna prawa kanonicznego osobowość taką wywodzi zaś jedynie z faktu, że kodeks prawa kanonicznego określa ich prawa i obowiązki, wskazując zarazem, że brak wyraźnego przyznania tej osobowości ma znaczenie dla uznania osobowości prawnej kapituł przez prawa świeckie³⁸. Prawidłowość instrukcji w zakresie kapituł może zatem budzić wątpliwości, aczkolwiek problem ma raczej teoretyczny charakter, gdyż osobowość prawna kapituł wynika wyraźnie z art. 8 ust. 1 pkt 2 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego. Nie jest jednak wykluczone, że problem ten może dotyczyć w przyszłości innych instytucji kościelnych, którym ani prawo kanoniczne, ani ustawa o stosunku państwa do kościoła nie przyznaje osobowości prawnej, gdyż załączony do instrukcji z 13 marca 2000 r. wykaz osób prawnych nie ma wyczerpującego charakteru.

Z instrukcji z dnia 15 czerwca 2000 r. wynika, że art. 4 ust. 3 dotyczy publicznych osób prawnych, które nie mają charakteru ani personalnego, ani terytorialnego, zaś właściwym przepisem, o którym mowa w tym artykule, jest art. 10 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego. Publiczne stowarzyszenia wiernych będą zatem uzyskiwać osobowość prawną w trybie wydania stosownego rozporządzenia. Natomiast prywatne stowarzyszenia wiernych mogą uzyskiwać osobowość prawną na podstawie prawa o stowarzyszeniach³⁹, zaś fundacje kościelne na podstawie ustawy o fundacjach⁴⁰ z uwzględnieniem art. 58 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego.

Jak wyżej sygnalizowano, kolejną istotną kwestią jest moment uzyskania osobowości prawnej, na gruncie prawa polskiego, przez instytucje kościelne. Kwestia ta nie budzi wątpliwości, w przypadku instytucji, które

³⁸ *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, red. J. Krukowskiego, t. I, Pallottinum 2003, s. 190.

³⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.

⁴⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 ze zm.

uzyskują taką osobowość w trybie art. 4 ust. 3 Konkordatu w zw. z art. 10 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego, jak również w przypadku prywatnych stowarzyszeń wiernych i fundacji kościelnych. Momentem uzyskania osobowości prawnej jest tutaj odpowiednio wejście w życie stosownego rozporządzenia lub wpis do Krajowego Rejestru Sądowego. Dużo więcej wątpliwości powstaje natomiast przy ustaleniu momentu uzyskania osobowości prawnej na gruncie prawa polskiego tych instytucji kościelnych, których dotyczy art. 4 ust. 2 Konkordatu. Przed wejściem Konkordatu w życie nie było wątpliwości, że momentem tym jest chwila powiadomienia właściwego organu administracji państwowej przez władzę kościelną (art. 13 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego). Po wejściu w życie Konkordatu przeważają jednak poglądy, że instytucje kościelne uzyskują osobowość prawną równocześnie na gruncie prawa kanonicznego i polskiego z chwilą wejścia w życie dekretu kompetentnej władzy kościelnej, który powołuje daną instytucję, zaś powiadomienie właściwego organu administracji państwowej ma jedynie deklaratoryjny charakter⁴¹. Wskazać jednak należy, że

⁴¹ Stanowisko o deklaratoryjnym charakterze powiadomienia wyraźnie zostało wypowiedziane w instrukcji z dnia 13 marca 2000 r. Ostrożnie opowiada się za nim ks. K. Zieliński, *Uzyskiwanie cywilnej osobowości prawnej przez instytucje kościelne w Polsce w świetle ustawy z 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła i w świetle Konkordatu*, *Ateneum Kapłańskie* 1996, nr 1, s. 89. Podobnie G. Radecki, *Organy osób prawnych Kościoła katolickiego w Polsce*, *Rejent* 2003, nr 7-8, s. 127 i nast. oraz J. Krukowski, *Polskie...*, s. 109-112, tenże, *Konkordat polski – znaczenie i realizacja*, Lublin 1999, s. 104, 106, jak chyba również S. Dubiel, *Uprawnienia majątkowe...*, s. 110-111 (Stanowisko tego ostatniego autora nie jest jednak do końca jasne. Z jednej strony pisze on bowiem, że „skutek prawny następuje z chwilą powiadomienia” z drugiej zaś wskazuje, że prawo polskie będzie respektowało zakres działania tych terytorialnych i personalnych kościelnych jednostek organizacyjnych, które posiadają osobowość prawną na podstawie prawa kanonicznego w takiej samej mierze jak prawo kościelne). Za deklaratoryjnym charakterem powiadomienia opowiedział się także H. Misztal, [w:] A. Mezgłowski, H. Misztal, P. Sztanis, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 138, uznając, że art. 13 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła przestał w tym zakresie obowiązywać.

Za konstytutywnym charakterem powiadomienia opowiedzieli się W. Góralski, W. Adamczewski, *Konkordat...*, s. 33-34 oraz B. Rakoczy, *Komentarz...*, art. 13 teza 1, jak chyba również M. Pietrzak, *Prawo kanoniczne w polskim systemie prawnym*, *Państwo i Prawo* 2006, z. 8, s. 22-23, zdaniem którego art. 4 Konkordatu potwierdza jedynie przepisy ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego.

zarówno autorzy opowiadający się za deklaratoryjnym, jak i ci, którzy opowiadają się za konstytucyjnym charakterem powiadomienia, w zasadzie nie uzasadniają swojego stanowiska, względnie czynią to w sposób lakoniczny⁴². W mojej ocenie istnieje szereg argumentów przemawiających za uznaniem, że również po wejściu w życie Konkordatu powiadomienie organów państwowych ma charakter konstytucyjny.

Stosownie do art. 33 k.c. osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepis szczególny przyznaje osobowość prawną; właściwe przepisy określają również powstanie osób prawnych (art. 35 k.c.). Z uwagi na uchylene z dniem 1 października art. XIV ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 94 z późn. zm.) brak jest podstaw do uznania, że przepisem szczególnym, o którym mowa w art. 33 i 35 k.c. może być przepis wywodzący się z innych źródeł prawa niż źródła prawa powszechnie obowiązującego wskazane w Konstytucji⁴³. Dlatego trudno zgodzić się z poglądem G. Radeckiego, że przepisy prawa kanonicznego mogłyby być uznane za przepisy szczególne w rozumieniu art. 33 k.c.⁴⁴ Za taki przepis szczególny mogłyby być uznane przepisy Konkordatu, jednakże żaden przepis Konkordatu nie wymienia poszczególnych instytucji kościelnych, które posiadają osobowość prawną ani momentu uzyskania tej osobowości. Przemawia to – moim zdaniem – za uznaniem, że przepisem szczególnym w rozumieniu art. 33 k.c. może być tylko art. 13 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego, a jedyną zmianą wprowadzoną w tym zakresie przez Konkordat jest rozszerzenie możliwości uzyskania osobowości prawnej w trybie powiadomienia na wszystkie instytucje kościelne terytorialne i personalne⁴⁵. W mojej ocenie

⁴² Jedynie B. Rakoczy (*Komentarz...*, art. 13 teza 1) dokonuje szerszej wykładni art. 13 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego, ale pomija z kolei relację tego przepisu do art. 4 ust. 2 Konkordatu.

⁴³ Por. A. Januchowski, *Prawo kanoniczne a reprezentacja osób prawnych Kościoła katolickiego – problem przedstawicielstwa ustawowego i pełnomocnictwa*, Prawo Bankowe 2008, nr 1, s. 81-90; postanowienie SN z dnia 7 października 1998 r., I CKN 110/98 (Lex nr 50656); A. Januchowski, *Skuteczność prawa kanonicznego w zakresie reprezentacji osób prawnych Kościoła katolickiego*, Rejent 2007, nr 9, s. 50-55.

⁴⁴ G. Radecki, *Organy...*, s. 133.

⁴⁵ O ile uznać, że nie występuje tutaj luka konstrukcyjna systemu prawnego, o czym była mowa wyżej.

brak jest podstaw do uznania, że art. 4 ust. 2 Konkordatu w zakresie dotyczącym momentu uzyskania osobowości prawnej jest przepisem szczególnym w rozumieniu art. 13 ust. 1 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego. Art. 4 ust. 2 Konkordatu w przeciwieństwie do art. 13 ust. 1 ustawy nie wskazuje bowiem wyraźnie momentu uzyskania osobowości prawnej. Przez uznanie osobowości prawnej, o którym mowa w art. 4 ust. 2 Konkordatu, na gruncie wykładni językowej można co prawda rozumieć zarówno automatyczne uznanie tej osobowości prawnej, tj. uznanie, że moment uzyskania jej na gruncie prawa kanonicznego jest równoznaczny z momentem uzyskania jej na gruncie prawa polskiego, jak również jedynie zobowiązanie się ustawodawcy polskiego do takich zmian w przepisach, które zapewnią możliwość uzyskania osobowości prawnej na gruncie prawa polskiego w drodze powiadomienia wszystkim instytucjom kościelnym terytorialnym i personalnym, co nie przesądza jednak o momencie uzyskania tej osobowości prawnej w prawie polskim. Gdyby strony umowy konkordatowej chciały, aby moment uzyskania osobowości prawnej przez instytucje kościelne terytorialne i personalne był taki sam na gruncie prawa polskiego i kanonicznego (a co za tym idzie, że powiadomienie ma charakter deklaratoryjny), mogłyby to wyrazić w Konkordacie w sposób zupełnie jednoznaczny, np. używając między obecnym zdaniem 2 i 3 art. 4 ust. 2 Konkordatu następującej formuły: „Uzyskanie osobowości prawnej na gruncie prawa polskiego następuje równocześnie z uzyskaniem tej osobowości na gruncie prawa kanonicznego”. Dalej zwrócić należy uwagę, że stosownie do art. 37 § 1 k.c. jednostka organizacyjna uzyskuje osobowość prawną z chwilą jej wpisu do właściwego rejestru⁴⁶, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Jak już wyżej wspomniano, żaden przepis Konkordatu nie stanowi w tym przedmiocie inaczej. Wreszcie za konstytutywnym charakterem powiadomienia przemawia, moim zdaniem, zasada równouprawnienia związków wyznaniowych, która nakazuje z dwóch językowo możliwych wyników wykładni art. 4 ust. 2 wybrać ten, który będzie z nią zgodny. Ponieważ nie budzi wątpliwości, że w przypadku pozostałych związków

⁴⁶ Wydaje się, że za wpis do rejestru w rozumieniu art. 37 § 1 k.c., w drodze analogii, można by uznać powiadomienia właściwego organu państwowego.

wyznaniowych, których regulacje pochodzą z okresu III Rzeczypospolitej, jak również w przypadku związków wyznaniowych zarejestrowanych, powiadomienie o utworzeniu kościelnej jednostki organizacyjnej (lub wpis do rejestru) ma nadal charakter konstytutywny, należy przyjąć, że wobec braku jednoznacznej decyzji ustawodawcy powiadomienie takie ma charakter konstytutywny również w stosunku do instytucji kościelnych Kościoła katolickiego. Wreszcie za konstytutywnym charakterem powiadomienia przemawia, moim zdaniem, wzgląd na pewność obrotu cywilnoprawnego.

W tym miejscu należy jeszcze kilka słów poświęcić możliwości wykazania przez instytucje, o których mowa w art. 4 ust. 2, swojej podmiotowości prawnej na gruncie prawa polskiego: dotyczy to zarówno zdolności prawnej przy dokonywaniu poszczególnych czynności prawnych, jak i zdolności sądowej. Nie podejmując się dogłębnej analizy zagadnienia, należy przypomnieć, że stosownie do art. 13 ust. 5 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła odpis powiadomienia właściwych organów państwowych o utworzeniu jednostki organizacyjnej jest dowodem uzyskania osobowości prawnej. Nie można, moim zdaniem, zgodzić się z poglądem, że przed wejściem w życie Konkordatu potwierdzenie odbioru tego powiadomienia było warunkiem uzyskania osobowości prawnej⁴⁷. Nie sposób również traktować odpisu powiadomienia jako reliktu „pozwolenia” na uzyskanie osobowości prawnej⁴⁸. Istota problemu sprowadza się raczej do tego, czy wykazanie osobowości prawnej, a w konsekwencji i zdolności sądowej, mogło nastąpić za pomocą innych dokumentów niż odpis powiadomienia. W tym przedmiocie zauważyć należy, że art. 13 ust. 5 ustawy nie stanowi o wyłączności dowodowej odpisu powiadomienia⁴⁹. Wobec tego uznać należy, że w razie zagubienia odpisu powiadomienia zdolność prawna i zdolność sądowa mogły zostać wykazane za pomocą zaświadczenia wydanego przez organ przyjmujący powiadomienie na podstawie art. 217 k.p.a.⁵⁰ Wydaje się, że stan ten nie

⁴⁷ J. Krukowski, *Konkordat...*, s. 105.

⁴⁸ J. Krukowski, *Prawo...*, s. 112.

⁴⁹ Wyłączność taką przewiduje np. ustawa – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2004 r. Nr 161, poz. 1688 ze zm.), stanowiąc w art. 4, że akta stanu cywilnego są wyłącznym dowodem zdarzeń w nich stwierdzonych.

⁵⁰ Tekst jedn.: Dz.U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.

uległ zasadniczej zmianie po wejściu w życie Konkordatu. Z instrukcji z 13 marca 2000 r. wynika co prawda, że potwierdzenie odbioru powiadomienia sporządza się nie na jego odpisie, ale na osobnym dokumencie, co może budzić wątpliwości co do zgodności takiej praktyki z art. 13 ust. 5 ustawy. Nie ma to jednak większego znaczenia praktycznego, gdyż taki oddzielny dokument z pewnością stanowi zaświadczenie w rozumieniu art. 217 k.p.a. Gdyby natomiast uznać deklaratoryjny charakter powiadomienia, może pojawić się pytanie, czy dokumentem wykazującym osobowość prawną i zdolność sądową jest dekret tworzący daną osobę prawną oraz jego kopia. Niewątpliwie dekret taki może być uznany jedynie za dokument prywatny w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego, gdyż wystawianie tego typu dekretów z pewnością nie zostało organom Kościoła zlecone przez ustawę (art. 244 § 2 k.p.c.). Jeżeli chodzi o czynności notarialne, to ustawa – Prawo o notariacie⁵¹ stanowi w art. 85, że przy dokonywaniu czynności notarialnej notariusz jest zobowiązany stwierdzić tożsamość osób biorących udział w czynności (§ 1). Stwierdzenie powinno nastąpić na podstawie prawem przewidzianych dokumentów, a w braku takich dokumentów – w sposób wyłączający wszelką wątpliwość co do tożsamości osoby biorącej udział w czynności notarialnej (§ 2). Przyjmując, że powiadomienie ma charakter jedynie deklaratoryjny, notariusz mógłby uznać, iż osobowość prawną została wykazana za pomocą stosownego dekretu władzy kościelnej lub jego odpisu. W zakresie wykazania zdolności sądowej kodeks postępowania cywilnego nie stawia żadnych specjalnych wymagań. W przypadku uznania deklaratoryjnego charakteru powiadomienia należałoby uznać, że zdolność sądowa może być wykazana również za pomocą stosownego dekretu władzy kościelnej, jak również jego odpisu. Gdyby natomiast uznać konstytutywny charakter powiadomienia, to w przypadku przedstawienia przez kościelną osobę prawną jedynie dekretu (lub jego uwierzytelnionej kopii) notariusz powinien odmówić dokonania czynności notarialnej, a sąd odrzucić pozew.

⁵¹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 ze zm.

4. Pozostałe związki wyznaniowe posiadające indywidualną regulację prawną

Również pozostałe ustawy indywidualne uchwalone po 1989 r. przewidują dwa tryby uzyskiwania osobowości prawnej przez nowo utworzone jednostki organizacyjne związków wyznaniowych: powiadomienie⁵² albo wydanie stosownego rozporządzenia⁵³. Powiadomienie ma charakter konstytutywny. Kwestia ta została uregulowana zatem analogicznie jak w ustawie o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego, która zresztą była wzorem dla uchwalanych po niej ustaw wyznaniowych. Natomiast w różny sposób w poszczególnych ustawach została uregulowana kwestia osób prawnych istniejących w chwili wejścia w życie poszczególnych ustaw, przy przyjęciu ogólnej zasady, że podmioty te mogą „kontynuować” osobowość prawną. Pewne odmienności wykazują również akty prawne uchwalone przed II wojną światową. Szczegółowe omówienie tych regulacji nie jest jednak możliwe w ramach jednego artykułu.

5. Podsumowanie

Z wyżej przedstawionych zagadnień najistotniejsze znaczenie ma kwestia momentu uzyskania osobowości prawnej przez instytucje (jednostki organizacyjne) związków wyznaniowych. Przed uzyskaniem cywilnej osobowości prawnej nie mogą być one bowiem podmiotem praw i obowiązków na gruncie prawa polskiego. Uznać należy, że w przypadku Kościoła katolickiego po wejściu w życie Konkordatu moment ten może budzić wątpliwości. Kwestia wymaga niewątpliwie dalszych badań, gdyż

⁵² Są to następujące przepisy ustaw o stosunku Państwa do Kościoła: art. 6 ust. 3 polskokatolickiego, art. 8 ust. 3 ewangelicko-metodystycznego, art. 6 ust. 3 adwentystycznego, art. 6.1 zielonoświątkowego, art. 7 ust. 4 chrześcijan baptystów, art. 5 ust. 3 Starokatolickiego Mariawitów, art. 5 ust. 1 Katolickiego Mariawitów; art. 4.2 ewangelicko-reformowanego; art. 8 ust. 2 ewangelicko-augsburskiego; art. 10 ust. 1 prawosławnego; art. 7 ust. 3 ustawy o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich.

⁵³ Są to następujące przepisy ustaw o stosunku Państwa do Kościoła: art. 7 prawosławnego; art. 7 ust. 2 ewangelicko-augsburskiego; art. 3 ust. 1 ewangelicko-reformowanego; art. 4 Katolickiego Mariawitów; art. 4 Starokatolickiego Mariawitów; art. 6 chrześcijan baptystów; art. 5 adwentystów; art. 7 ewangelicko-metodystycznego; art. 5 polskokatolickiego i art. 6 ustawy o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich.

dotychczasowe wypowiedzi doktryny mają charakter lakoniczny. Wydaje się, że najlepszym rozwiązaniem byłaby decyzja ustawodawcy, który kwestię tę uregulowałby w sposób zupełnie jednoznaczny. W obecnym stanie prawnym należałoby natomiast postulować, aby instytucje kościelne objęte regulacją art. 4 ust. 2 podejmowały działania prawne w prawie polskim dopiero po powiadomieniu stosownych organów państwowych. Takie podejście wyeliminuje ewentualne próby podważania ważności czynności prawnych dokonanych przed powiadomieniem. Inną kwestią – mającą raczej teoretyczny charakter – jest to, czy organ państwowy przyjmujący powiadomienie, a później ewentualnie sąd, mogą badać, czy do poszczególnych instytucji kościelnych powinien mieć zastosowanie art. 4 ust. 2 czy też 4 ust. 3 Konkordatu, a w konsekwencji odmówić przyjęcia odpisu powiadomienia, a w przypadku sądu odrzucić pozew, uznając, że dana instytucja, z uwagi na wybranie nieprawidłowego trybu nie uzyskała osobowości prawnej. Nie podejmując się w tym miejscu odpowiedzi na to pytanie, pragnę zwrócić na koniec uwagę na pewne doświadczenia z własnej praktyki sądowej. Wynika z nich, że w przypadku, gdy powodem jest kościelna osoba prawna, sądy bardzo niechętnie badają kwestię jej zdolności sądowej. Na takie postępowanie niewątpliwie wpływ ma niechęć do zagłębiania się w materię, która w zasadzie nie jest przedmiotem studiów prawniczych ani zajęć na aplikacjach. Również kościelne osoby prawne nie zawsze podają swoje nazwy w pozwie w sposób zgodny z powiadomieniem władz państwowych i często występują w obrocie prawnym pod kilkoma podobnymi, jednakże różnymi nazwami⁵⁴. Prowadzi to do niekorzystnego zjawiska, gdy tytuły egzekucyjne wydawane są na inne osoby prawne (o innej nazwie) niż wskazane w powiadomieniu. Skutkiem tego mogą być trudności w przeprowadzeniu postępowania egzekucyjnego oraz w określeniu powagi rzeczy osądzonej. Należałoby zatem postulować wprowadzenie tego mało popularnego tematu do zajęć na aplikacjach prawniczych.

⁵⁴ Autor artykułu spotkał się z sytuacją, gdy inna była nazwa osoby prawnej w pozwie, inna w powiadomieniu organów państwowych o jej utworzeniu, a jeszcze inna w zaświadczeniu o uzyskaniu nr NIP i Regon.